

Van Sprokkelbeestjes naar Speelnatuur

Een interview met Jan van Schaik

**Een tak wordt in de grond gestoken
En schiet haar wortels
Geknot gespleten en gezaagd
Onthult zij manden klompen en magie
Wilgentakken zijn gebruiksvoorwerpen
Om te roeren in de fantasie**

Jan van Schaik

Foto's: Jan van Schaik
Tekst: Machteld Klees

Veel mensen associëren je met 'Jan de Wilgenman', al doe je veel meer. Hoe ben je eigenlijk met die wilgen in aanraking gekomen?

Dat zal ongeveer in '98 of '99 geweest zijn. In onze gemeenschappelijke Amsterdamse binnentuin hadden we een kronkelwilg geknot. De takken lagen klaar om verhak-seld te worden maar dat kon ik niet over mijn hart verkrijgen. Ze waren zo mooi, zo groen, zo vers, zo

levend... ik hoorde ze haast fluisteren: "Wij brengen nieuw leven." Ik nam een grote bos mee naar boven, drie hoog.. Toen ze op de vloer lagen zag ik het: er zitten beestjes in die takken! Sprokkelbeestjes. Je hoefde de tak maar op z'n kop te zetten et voilà. Ik ging schillen, liet aan de voetjes de bast zitten en sneed boven een smoeltje uit. Sommige hadden drie poten, andere vier, vijf, of zes. Woeste

evolutionaire experimenten zoals zich in de natuur al miljoenen jaren voordoen ontstonden onder mijn handen in enkele uren.

En toen?

Ik kon niet meer stoppen. Ik ging op zoek naar kronkelwilg en sneed dikkere takken af voor hazenstokken met lange wapperoren. Een zakenman gaf me een opdracht voor 135 eindejaarscadeautjes. Ik voelde dat ik iets te pakken had. Was ik beeldhouwer?

Kopstokken uit wilgenhout

Je hebt toch kunstacademie gedaan?

Ja, audiovisueel, maar die carrière wilde niet erg op gang komen. Toen ik op de academie zat en vaak de beeldhouwers aan het werk zag, dacht ik: dat wil ik ook. Maar nu wist ik het zeker. Om mijzelf een nieuwe kans te geven ging ik naar Zimbabwe, naar het dorp-

je Tengenenge ('het begin van het begin') om daar in steen te leren hakken. Een van de grootste beeldhouwers, Bernard Matemera, leerde me praten met de steen.

Terug in Nederland zette ik het gesprek voort met wilgentakken.

Wat met kronkelwilg in het klein gebeurde, zag ik bij de treur- en knotwilg in het groot. Mijn werk werd gezien en ik exposeerde regelmatig. Verkopen deed ik nauwelijks, maar ik kreeg wel geweldig veel energie van de nieuwe wending die mijn leven nam. Maar er kwam nog veel meer.

Jan van Schaik aan het werk (Foto: Johan Sietzema)

De grafmanden?

Ja, grafmanden gevlochten uit wilgenteen, met een levende staak mee het graf in zodat de overledene uitgroeit tot boom. Ik dacht dat ik hiermee een gat in de markt had gevonden en hier misschien inkomen uit kon halen. Als concept vond de grafmand veel weerklank. Ik vertelde over de rivier de Styx waar wilgen aan de oever groeiden en Charon de overledenen naar de overkant voer. Dus maakte ik een grafmand in de vorm van een boot. Leven en dood, regeneratie maar ook wedergeboorte. Zoals een stek van een oude tak weer een nieuwe boom wordt. De wereld van het begrafeniswezen beviel me niet, te commercieel. De grafmanden

'Uitvaart II' Schokland, 2010

de tuin in. Dus de wijze waarop je een stevige schutting vlecht. Vorig jaar ben ik verrast door een vlechtwerk door Martin Lewin van Vuure, van het Wilde Land ,een prachtige draak waarbij hij de tenen verbonden heeft met epdm rubber. Heel sterk en ook lekker flexibel. Helaas afgekeurd als speeltoestel maar wel heel inspirerend.

Kan vlechtwerk snel stuk?

Ja, wilgen kunnen veel hebben maar vlechtwerk is kwetsbaar. Voor kleine kinderen in kinderdagverblijven zijn tunnels en hutten heel geschikt. In de openbare ruimte is een zeker toezicht en vooral betrokkenheid van de gebruikers van groot belang. Als je in maart plant en aan het eind van de maand komen er blaadjes aan, is de bedoeling duidelijk en dat geeft kans van slagen. Daarom plant je het liefst zo dicht mogelijk tegen het moment van uitgroeien aan. De schepen die gevlochten heb met levende staken en dode inslag (de

voerde ik uit met Jan de Vos van mandenmakerij de Mythe, aan hem heb ik dat toen overgedaan.

Wat voor vlechttechniek gebruik je?
Je kunt met van alles vlechten: braam, kamperfoelie, bladeren van de lis, stro, bamboe in Azië, telefoondraad in Zuid Afrika. Elk materiaal heeft zijn eigen kwaliteiten. Sommige vlechttechnieken zijn wereldwijd hetzelfde en andere worden alleen regionaal toegepast. Wat ik veel toepas bij het vlechten van levende wilg is fitsen, een techniek die ook gebruikt werd bij het vlechten van visfuisen. Hierbij

worden de tenen op enige afstand van elkaar gehouden, zodat het water er makkelijk doorheen kan en de vis niet. Als je dezelfde techniek gebruikt bij een levend vlechtwerk dan hebben de tenen voldoende afstand tot elkaar om uit te groeien en toch een stevig verband te vormen. Ik maak ook koepelvormige hutjes die ik wild aan elkaar vlecht zoals de vogels een nestje bouwen. Toen ik samen Jan de Vos en José Schilder negen meter hoog de lucht in vlocht voor Het huis van Ki, een folley tijdens het Folleydock-festival in Rotterdam, brachten zij hun ervaring van het vlechten van

Bikkelaars in het wilgenlabyrint >

'Gestrand' IJsselstein 2003 (foto gemaakt in 2010) >>

vlechtteen) moeten elk jaar weer opnieuw worden ingevlochten. De teen wordt bros en de kinderen gaan ermee zwaardvechten, speerwerpen, of lekker knakken. Het hoort bij het spel, testen van materiaal hoort bij het wezen van natuurlijk spelen. Wilgenteen kan je strippen, knakken, buigen en zwiepen. Als kind erg fijn om te doen. Wilgen kunnen daar in principe goed tegen, daarom lenen ze zich erg goed voor speelnatuur. Vlechtwerk vraagt echter regelmatig onderhoud.

Dat Wilgenlabyrint in IJsselstein, hoe is dat tot stand gekomen?

Vroeger was er een museum over de mandenmakerij in IJsselstein, ze waren dus al bekend met wilgen en het vlechten. Mij werd gevraagd of ik een wilgendoolhof kon maken voor de boomfeestdag. Een doolhof vond ik niks, daar verdwaal je maar in. Ik stelde voor om een labyrint te maken. Dat is een oeroud, krachtig symbool. Je loopt het labyrint om antwoord op een vraag te vinden, in je op te laten wellen tijdens zo'n meditatieve wandeling. Labyrinten kun je overal ter wereld terugvin-

den, heel vaak hebben ze dezelfde vorm, maar dat hoeft niet. Wij hebben uiteindelijk gekozen voor een labyrint van de Pimi-indianen, zij gebruikten het ook als symbool in hun manden. Het labyrint is 35 meter in doorsnee, Rustig wandelend doe je er 2 x 20 minuten over. We hebben er op advies van vlechter Piet Hein Spieringhs drie soorten wilg in verwerkt: Belgisch Rood,

Frans ganzevoetje en Schietwilg. De aanleg was een hele klus, samen met Piet-Hein heb ik palen en draad uitgezet. Tijdens de Boomfeestdag staken kinderen de takken in de grond, langs de draden. In totaal werkten 400 kinderen mee, in groepen en begeleid door volwassenen.

Hoe blijft het intact?

Wilgen hebben een enorme

De Slag op het Watergraafsmeer Amsterdam, 2011

Wilgenpoort Woeste Westen Amsterdam, 2010

groeikracht. Als je zo'n project een paar jaar niet onderhoudt, dan verdwijnt het. Elk jaar hebben we op de 1^e zaterdag van maart een onderhoudsdag. Er komt een mandenvlechtersgroep uit Alphen aan de Rijn helpen, en drie groepen van Scouting. Het snoeimateriaal wordt gebruikt door Scouting en door de mandenvlechters. Ook komt er jaarlijks een hobbyduiker, die neemt tenen mee en steekt ze in de Oosterschelde en creëert zo een broedplaats voor zeekatten. De paden worden twee keer per jaar gemaaid.

Wordt het labyrint ook gebruikt?

Ik ben er natuurlijk niet altijd bij, maar aan de gebruikssporen te zien wordt het belopen, naar het schijnt door heksen, maar ook wandelaars, hondenbezitters en kinderen, het

'Huis van Ki', Follydockfestival Rotterdam 2007

ligt vlak tegen de woonwijk aan. In het midden ligt een geocache, die via gps-coördinaten gevonden kan worden.

Hoe kwam je in de Groene Schoolpleinen terecht?

Samen met vlechter Piet-Hein Spieringhs maakte ik in Spaarnwoude mijn eerste wilgenhutjes. Ik rolde de groene schoolpleinen in toen Jeanette van der Meulen (Van bso-organisatie Kinderrijk) me vroeg om ook daar op een speelplein wilgenhutjes te bouwen. Ik raadde haar toen aan om in plaats van een wilgenhutje het hele schoolplein overhoop te halen en er een natuurspeelplek van te maken. Dat zag ze wel zitten en van het een kwam het ander. Eigenlijk is de wilg een metafoor voor mijn persoonlijke ontwikkeling. Eigen groei, afscheid en dood, het labyrint als levenspad en het vrolijke karakter van fluitjes maken (zie p. 16), zingen en dansen maar ook het maken van speelnatuur. Al die kanten vind ik terug bij de wilgen.

En nu, de speelplekken?

Ik begon met voorwerpen die je in het landschap kunt plaatsen, daarna maakte ik hutjes en allerlei andere dingen op speelpleinen. Het voordeel van wilgen op een speelplek is dat ze haast niet kapot kunnen, zolang ze maar een beetje vochtig en in het volle licht staan. In de schaduw kwijnen de wilgen weg. Het is heerlijk materiaal om mee 'aan te klooiën', gewoon dingen te proberen.

Inmiddels maak ik, vaak samen met Wouter van Santen, speellandschappen, liefst 'bouw- en sjuwplekken' waar kinderen zelf met los materiaal kunnen sjuwen, hutten maken, dingen kunnen doen. Dat geeft de meeste mogelijkheid om te spelen. Een groot compliment kwam van de school van mijn zoon Ramon, waar ik het schoolplein omvormde, er is minder ruzie en de kinderen komen veel meer toe aan hun eigen, authentieke spel.

Jan van Schaik heeft een eigen bedrijf, Zandraket, en is aangesloten bij Wilde Weelde en Springzaad.

www.janvanschaik.nl